

1.

*História slovenskej
gastroenterológie*

Marián Kaščák

Úvod

Dejiny medicíny sú úzko späté s dejinami, poznáním a s kultúrou človeka a spoločnosti. Rovnako ako inde, aj na Slovensku máme poznatky z paleomedicíny, xenochódií, kláštorných infirmárií a mestských špitálov či lazaretov. Obdobím nastupujúceho zakladania špitálov na Slovensku bolo XI. – XIII. storočie. Prvú nemocnicu v Uhorsku založil kráľ Ladislav v Bratislave v roku 1095 a neskôr ju podľa neho pomenovali ako špitál svätého Ladislava. Špitály sa stavali aj v slobodných kráľovských mestách.

V XIII. storočí sa zakladali banské mestá a v nich bola zdravotná starostlivosť na pomerne vysokom stupni. Z archívnych materiálov je zrejmé, že špitály boli v Košiciach, Banskej Bystrici, Bardejove, Prešove, Trenčíne a v Trnave. Neskôr v Spišskej Novej Vsi, Rožňave, Nitre, Brezne, Modre a v Spišskom Podhradí. Banská Štiavnica mala špitál od doby Arpádovcov, ktorý od konca XIV. storočia niesol názov *Xenochodium Sanctae Elizabethae*. Kremnica mala okrem špitálu aj leprozárium, rovnako ako aj Levoča. Liečiteľskú tradíciu mali kartuziáni, križiaci, cisterciáni, augustiáni, johaniti, antoniti a príslušníci iných reholí. V tom čase pôsobili ako *physici regii* lekári, ktorí sa starali o panovníka, jeho rodinu a o príslušníkov panovníckeho dvora. *Physici capitularii* poskytovali svoje služby pri biskupstvách. Mestskí *physici* plnili hlavne komunitné úlohy a osvedčili sa pri organizovaní protiepidemických opatrení. Voľne praktizujúcich lekárov bolo v preduniverzitnom období málo, väčšinou túto činnosť vykonávali kňazi. Svetskí lekári tej doby boli najčastejšie cudzinci, najmä Taliani, Nemci a Židia. Na dedinách pôsobili ľudoví liečitelia a hojiči rán. Na vzdelanie mala vplyv aj *Academia Istropolitana* (1467 – 1490), ale lekársku fakultu nemala. Aj zo stredoveku poznáme viacerých lekárov, ktorí sa preslávili aj v cudzine buď ako akademickí hodnostári, alebo kráľovskí lekári. Boli to lekári *de capite ad calcem* a tak liečili aj choroby gastrointestinálne. Medzi nich patrí bardejovský rodák Juraj Henisch (1549 – 1618), Juraj Eberlin (1586 – 1628), lekár v Bratislave, Pavol Cramer z Levoče, Kristián Augustínus ab Hortis (1598 – 1650), bratislavský rodák Ján Krištof Knogler, Preslávili sa aj Juraj Purkircher, Andrej Heindel, bratislavský rodák Krištof Preisz a jeho syn Valentinus Pannonicus. Tiež Michal Sartoris Peremárton, Ján Antonius Košický, Ján Sambucus z Trnavy, Skaličan Alois Michal Sinapius, ale najznámejší je Ján Jessenius. Zdravotné povedomie pomáhala formovať aj salernská škola, ktorá ako zdravotná vyšla vo forme kalendára v Levoči v roku 1617.

V XVII. storočí boli na Slovensku dve katolícke univerzity, jedna v Košiciach a druhá v Trnave a tá mala v roku 1635 aj lekársku fakultu. Existovali aj súkromné lekárske školy. V Prešove ju viedol Ján Weber (1613 – 1683) a v Banskej Bystrici O. K. Moller (1670 – 1747). Tieto školy pripravovali študentov na zahraničné univerzity. V XVII. storočí si Bratislavčan K. Rayger overoval klinické diagnózy pitevným nálezom a publikoval ich v diele „*Miscellanea curiosae medicophysica Academiae naturae curiosorum*“ v Leopoldinsko-karolínskej akadémii. Ako liečitelia sa preslávili aj slovenskí olejkári v celej Európe, napr. karpatským balzomom, *oleum pannonicum*, *balsamum hungaricum*. Olejkári boli veľmi obľúbení u pospolitého ľudu, nie však u vrchnosti. V roku 1744 vydal bratislavský lekár Dr. Ján Ruland liekopisné dielo *Kopropfarmacia* (možný predchodca dnešných probiotík). Na rozvoj lekárstva vplývalo vysoké učenie založené v Trnave v roku 1760. To malo aj lekársku fakultu, prvú na území bývalého Uhorska. Dejiny medicíny na Slovensku sú s rakúsko-uhorskou c. k. monarchiou veľmi tesne zviazané, rovnako ako s českou medicínou po vzniku Československej republiky.

Dejiny gastroenterológie na Slovensku nie je ľahké zmapovať. Veď z celkového pohľadu ťažko možno povedať, kedy ktorá vedná medicínska disciplína presne vznikla. O modernej gastroenterológii však môžeme začať hovoriť od štvrtkového rána 6. júna 1822, keď Dr. William Beaumont liečil vážne poraneného Alexisa St. Martina. Po strele zostala poranenému gastrokutánná fistula a dlhoročné sledovanie Dr. Beaumontom viedlo k týmto záverom: Potvrdila sa prítomnosť kyseliny chlorovodíkovej v žalúdočnej šťave, dokázal sa úzky vzťah medzi emočným stavom a žalúdočnou sekréciou a trávením a boli načrtnuté kontúry motorickej aktivity žalúdka. To vo viacerých smeroch otvorilo hranice k fyziologickému výskumu v gastroenterológii.

Na Slovensku bola gastroenterológia dlho súčasťou všeobecnej medicíny a najviac k nej inklinovali internisti a chirurgovia. Odborný život gastroenterológov aj na Slovensku začal vtedy, keď vznikol Spolek lékařů českých v roku 1862 a jeho predsedom bol Jan Evangelista Purkyně a jednatelom doc. Dr. Bohumil Eiselt. Po vzniku samostatného Československa vznikol Spolek bratislavský ako slovenský partner uvedenej spoločnosti. Tieto organizácie suplovali aj doškoľovaciu funkciu. Všeobecné sekcie vznikali aj inde, napr. v Košiciach v rokoch 1945 – 1949. Československá lekárska spoločnosť J. E. Purkyně bola založená 30. júna 1949. Jej predsedom bol anatóm, prof. Borovanský. Mala aj gastroenterologickú sekciu, ktorá sa neskôr zmenila na odbornú spoločnosť. Prvý domáci zjazd spoločnosti bol

v roku 1950 v Karlových Varoch a predsedal mu J. Diviš. Spoločnosť pre gastroenterológiu a výživu vznikla v roku 1951 na báze Českej spoločnosti gastroenterologické, ktorá bola založená 24. 10. 1945 a mala 140 členov. Československá spoločnosť pre gastroenterológiu a výživu mala v roku 1958 220 členov a 20 % bolo zo Slovenska.

Prvý medzinárodný zjazd spoločnosti sa konal v Karlových Varoch v roku 1959 a predsedal mu K. Čársky. Spoločnosť mala komisiu klinickej výživy, endoskopickú, chirurgickú, pankreatologickú, röntgenologickú a hepatologickú. Po federatívnom usporiadaní Československa vznikla Slovenská spoločnosť pre gastroenterológiu a výživu (SSGV) v roku 1968. Prvý výbor tejto spoločnosti pracoval v zložení: doc. MUDr. Andrej Bučko, CSc. – predseda, doc. MUDr. Karol Holomáň – podpredseda, doc. MUDr. Miloš Brix, CSc. – vedecký sekretár, MUDr. Andrej Dvorský, CSc. – pokladník. Členmi výboru boli: MUDr. J. Cíger, MUDr. E. Gočár, MUDr. T. Hildebrand, MUDr. V. Trvalec. Náhradníkmi sa stali MUDr. V. Kopriva a MUDr. Š. Žilavý, CSc. Revízorov robili MUDr. Š. Klinda a MUDr. J. Kuročka. Federálny výbor vznikol 2. 6. 1969 a v ňom boli za Slovensko delegovaní prví štyria členovia výboru SSGV. Výbor bol volený každé 4 roky. V rokoch 1977 – 1981 pracoval v zložení (uvádzam bez titulov): M. Brix – predseda, M. Lukáč – vedecký sekretár, A. Dvorský – podpredseda, členovia: I. Beňo, T. Hildebrand, V. Kopriva, E. Lakata, V. Trvalec, Š. Žilavý, náhradník: M. Koška, revízori: E. Gočár, A. Goliáš. Predsedom endoskopickéj sekcie bol A. Dvorský. V rokoch 1990 – 1996 mal výbor SSGV zloženie: A. Vavrečka – predseda, M. Bátorvský – vedecký sekretár, T. Hildebrand – podpredseda, členovia: I. Beňo, E. Brixová, I. Ďuriš, E. Gočár, R. Hyrdel, M. Kaščák, Š. Šafár, R. Šimončíč, B. Valach, Š. Žilavý. Predsedom endoskopickéj sekcie bol Š. Šafár. Vo federálnom výbore boli: A. Vavrečka, M. Bátorvský, I. Ďuriš, T. Hildebrand. V rokoch 1996 – 2000 pracoval výbor Slovenskej gastroenterologickej spoločnosti (SGS) v zložení: A. Vavrečka – predseda, Marko Brix – vedecký sekretár, T. Hildebrand a R. Hyrdel – podpredsedovia, členovia: M. Bátorvský, I. Beňo, S. Čársky, I. Ďuriš, E. Gočár, P. Jarčuška, M. Kaščák, M. Matej, Š. Šafár, V. Vráblik, Š. Žilavý (dlhoročný pokladník). V. Vráblik bol predsedom onkologickej sekcie, ktorú založil. V roku 2000 mal výbor SGS zloženie: A. Vavrečka – predseda, M. Brix – vedecký sekretár, členovia: M. Bátorvský, I. Beňo, S. Čársky, J. Pechan, I. Ďuriš, T. Hildebrand, R. Hřčka, R. Hyrdel, Ľ. Jurgoš, M. Kaščák, B. Pekárková, Š. Šafár. Od volieb v roku 2002 pracuje výbor v zložení: Ľ. Jurgoš – predseda, L. Kužela – vedecký sekretár, členovia: M. Bátorvský, M. Brix, T. Hildebrand,

R. Hyrdel, M. Huorka, J. Kabátová, J. Pechan, B. Pekárková, B. Valach, A. Vavrečka, M. Zakuciová. Význam SGS/SSGV dokumentuje aj stály vzostup počtu jej členov. V roku 1969 mala 152 a v roku 2004 už 619 členov. Hepatologická komisia Čs. spoločnosti pre gastroenterológiu a výživu sa zmenila 14. 3. 1967 na Hepatologickú sekciu pri Čs. lekárskej spoločnosti J. E. Purkyně. Zo Slovenska sa stali členmi výboru sekcie doc. MUDr. K. Holomáň a doc. MUDr. I. Vido. V súvislosti s federálnym usporiadaním Československa vznikla v roku 1969 Česká a Slovenská hepatologická spoločnosť (SHS). V rokoch 1977 – 1981 mal výbor SHS zloženie (opäť uvádzam bez titulov): K. Holomáň – predseda, T. R. Niederland – podpredseda, E. Brixová – vedecká sekretárka, členovia: M. Mikulecký, M. Brix, I. Beňo, V. Čaran, I. Ďuriš, V. Dzúriková, I. Hanták, T. Hildebrand, J. Sedlák, P. Weisz. Výbor SHS zvolený 20. 11. 1986 pracoval v zložení: M. Mikulecký – predseda, T. R. Niederland – čestný predseda, P. Weisz – podpredseda, J. Holomáň – vedecký sekretár, členovia: I. Beňo, M. Boča, E. Brixová, J. Glasa, I. Hanták, M. Kaščák, I. Katuščák, Dr. Šmidová, I. Schréter, A. Vavrečka. Výbor SHS zvolený v roku 2000: J. Holomáň – predseda, J. Glasa – vedecký sekretár, členovia: M. Bátorvský, M. Boča, T. Hildebrand, Š. Hrušovský, M. Kaščák, M. Kováčová, I. Kozár, M. Oltman, V. Kupčová, B. Pekárková, I. Schréter, Ľ. Skladaný, M. Turecký, A. Vavrečka. Od roku 2002 začal pracovať výbor SHS v zložení: J. Holomáň – prezident, J. Glasa – vedecký sekretár, M. Oltman – 1. viceprezident, M. Boča – 2. viceprezident, členovia: Š. Hrušovský, P. Jarčuška, M. Kaščák, M. Kováčová, V. Kupčová, J. Pastvová, B. Pekárková, I. Rusnák, I. Schréter, Ľ. Skladaný, M. Zima, A. Molnárová (revízorka) a náhradníkmi sú: T. Hildebrand a M. Szántová. V roku 2004 mala SHS 138 registrovaných členov.

Významnú úlohu v rozvoji slovenskej gastroenterológie zohral časopis, ktorý začala vydávať Česká spoločnosť pro gastroenterologii a výživu s podporou ministerstva výživy pod názvom Gastro-enterologia bohema v roku 1947. Členmi redakcie boli: prof. Dr. V. Jedlička, prof. Dr. J. Scheiner, doc. Dr. K. Herfort a doc. Dr. J. Mašek. Redakčný kruh tvorili: prof. Dr. Diviš, prof. Dr. Hons, prof. Dr. Pelnář, M. Ošancová a prof. Dr. Šváb. Referentský kruh tvorili: Dr. Felsenfeld z Chicaga, Dr. Henri z Paríža, Dr. Hoenig, doc. Hořejší, prof. Karásek, doc. Mařatka, doc. Niederle, Dr. Putulov, Dr. Rides z Londýna, Dr. Riedl a doc. Volicer. Tento časopis vychádzal ďalej od roku 1951 pod názvom Sborník pro pathofysiologii trávení a výživy, už ako orgán Čs. spoločnosti pro gastroenterologii a výživu sekce Společnosti čs. lékařů J. E. Purkyně. V roku 1955 (9. roč-

ník) dostal nový názov: Československá gastroenterológia a výživa. Po rozdelení Česko-Slovenska (od 48. ročníka v roku 1994) vychádzal pod názvom Česká a slovenská gastroenterológia. Pod terajším názvom Česká a slovenská gastroenterológia a hepatológia začal vychádzať od 55. ročníka v roku 2001. Prvým slovenským zástupcom v redakčnej rade časopisu bol prof. MUDr. T. R. Niederland, DrSc., od 16. ročníka v roku 1962. Postupne sa stali členmi redakčnej rady doc. MUDr. A. Bučko, DrSc., MUDr. A. Dvorský, CSc., doc. MUDr. K. Holomáň, prof. MUDr. I. Ďuriš, DrSc., prof. MUDr. E. Brixová, DrSc., prof. MUDr. M. Mikulecký, DrSc., prof. MUDr. A. Vavrečka, CSc., prof. MUDr. I. Beňo, DrSc., doc. MUDr. Š. Žilavý, CSc., doc. MUDr. M. Bátorovský, CSc., prof. MUDr. J. Pechan, CSc., prof. MUDr. J. Holomáň, CSc., doc. MUDr. M. Huorka, CSc., doc. MUDr. L. Jurgoš, PhD., a MUDr. L. Kužela, CSc.

Napriek záujmu laikov, liečiteľov a lekárov o problémy, ktoré sú teraz záujmom gastroenterológie, ktorý siaha do nepamäti, vznik samostatného odboru priniesol až ďalší vývoj medicíny. Na otázku, kedy na Slovensku vznikla oficiálna gastroenterológia, by bolo možné odpovedať že vtedy, keď niekto z lekárov bol za gastroenterológa označený a dostal o tom patričný doklad. Mimoriadny bol síce význam komisií, sekcií, odborných spoločností a časopisu, ktoré aj čiastočne suplovali postgraduálnu výchovu, ale až vznik a ďalší rozvoj inštitucionálneho vzdelávania pomohol vzniku špecializovaných alebo nadstavbových či čiastkových odborov. Medzi ne patrí aj gastroenterológia.

V roku 1948 bol novelizovaný zákon o lekárskej praxi, platný od roku 1929. Titul odborného lekára bol udeľovaný mechanicky, po odpracovaní uvedenej doby na príslušnom oddelení nemocnice. Až v roku 1948 bol zavedený povinný 3-ročný výcvik lekárov. V roku 1950 bol prijatý zákon o zdravotníckych povolaniach a jeho nová úprava bola uskutočnená vykonávacím predpisom ako nový spôsob odbornej prípravy lekárov. V ňom sa už dá vytušiť, že je v ňom zakomponovaná aj gastroenterológia, keď sa uvádza: „Špecializácia získaná v určitom základnom odbore môže byť doplnená špecializáciou v niektorých užších úsekoch, ako je napr. balneológia, kardiológia, endokrinológia atď.“ Všetky typy špecializácie končia teoretickou a praktickou skúškou pred komisiou, menovanou ministerstvom zdravotníctva (MZ). Vo Vyhláske MZ č. 187, platnej od 1. 8. 1954 o špecializácii lekárov, sa v kapitole o vnútornom lekárstve uvádza už aj gastroenterológia. Podobne to bolo aj v rokoch 1966, 1971 (v nej sa uvádza ako nadstavbová špecializácia), potom aj v ďalších oficiálnych dokumentoch z rokov 1976

(uvádzaná ako čiastkový odbor vnútorného lekárstva), 1981, 1983, 1984 a 1989. Spomenuté legislatívne kroky pomohli tomu, že 1. 5. 1953 vzniklo Školské stredisko Povereníctva zdravotníctva pre doškolovanie lekárov v Trenčíne. Viedol ho MUDr. Dionýz Dieška, vtedajší primár interného oddelenia OÚNZ. Bola to prvá organizácia na území Československej republiky, ktorá predstavovala zárodok inštitucionalizovaného postgraduálneho vzdelávania v medicíne. Na jej základe vznikol 1. 1. 1957 Slovenský ústav pre doškolovanie lekárov (SÚDL) v Trenčíne. Ten sa postupne menil (po preložení do Bratislavy v roku 1967) na Inštitút pre ďalšie vzdelávanie lekárov a farmaceutov (ILF), Inštitút pre ďalšie vzdelávanie zdravotníkov (IVZ), Slovenskú postgraduálnu akadémiu medicíny (SPAM) až na súčasnú Slovenskú zdravotnícku univerzitu (SZU). Katedra vnútorného lekárstva SÚDL, ktorej klinikou bázou bolo najprv interné oddelenie trencianskej nemocnice, sa zameriavala na všetky odbory internej medicíny, vrátane gastroenterológie. Priekopníkom bol Dr. J. Wiesner, perfektne ovládajúci endoskopické, laparoskopické vyšetrenia a biopsiu pečene. Po jeho odchode za primára interného odd. v Považskej Bystrici pokračoval v týchto metódach Dr. E. Gočár, ktorý k nim pridal aspiračnú biopsiu žalúdovej sliznice. Na prácu doc. Dr. E. Gočára, CSc., nadviazal potom doc. Dr. Š. Hrušovský, CSc., Dr.SVS, ktorý sa viac orientoval na hepatológiu a v roku 1998 sa stal vedúcim Subkatedry hepatológie SPAM. Za vrchol v inštitucionálnom vzdelávaní v gastroenterológii možno považovať vznik Subkatedry gastroenterológie IVZ v roku 1992 s Internou klinikou gastroenterologickou v Nemocnici sv. Kríža v Podunajských Biskupiciach a potom Katedry gastroenterológie SZU s Gastroenterologickou klinikou, ktorá je v Nemocnici sv. Cyrila a Metoda v Petržalke od roku 1997. O vznik a rozvoj týchto inštitúcií sa zaslúžil najväčšou mierou prof. MUDr. A. Vavrečka, CSc., ktorý je vedúcim katedry (teraz už patriacej pod SZU) a prednostom kliniky. Na tomto pracovisku sa aj v súčasnosti vykonávajú špecializačné skúšky z gastroenterológie. Prvé atestácie sa vykonávali vo Výskumnom ústave výživy ľudu (VÚVL), kde je teraz francúzske veľvyslanectvo.

Pracovníci tohto ústavu, ktorý viedol doc. Dr. A. Bučko, DrSc., majú vo vzdelávaní gastroenterológov najväčšiu zásluhu. Prví atestovali v roku 1966 MUDr. Andrej Dvorský a MUDr. Zdeněk Blažek. V roku 1967 atestovali MUDr. Egon Gočár a MUDr. Jaroslav Wiesner a v roku 1968 MUDr. Igor Beňo a MUDr. Milan Koška. Do roku 1978 atestovalo 24 gastroenterológov. Vtedy bolo na Slovensku 32 laparoskopov, 29 fibroskopov a 6 kolonoskopov (aj to najmä v Bratislave). Do roku 1993 bolo atestova-

ných 104 gastroenterológov. Po doc. Bučkovi bol predsedom atestačnej komisie doc. Gočár a po ňom prof. Vavrečka. V hepatológii okrem vzniku už spomenutej subkatedry bolo veľmi významné Nariadenie vlády SR č. 157/2002 Z. z., ktoré umožnilo špecializácie v hepatológii. Dosiaľ získalo špecializáciu 20 hepatológov.

Gastroenterológia a hepatológia boli riadené aj metodicky cez MZ, prostredníctvom krajských a hlavných odborníkov, čo záviselo od štátnoprávneho usporiadania. Funkciu krajských gastroenterológov vykonávali: M. Koška (Západoslovenský kraj), V. Kopriva (Stredoslovenský kraj), T. Hildebrand (Východoslovenský kraj). Neskôr M. Bátovský pre Bratislavský kraj, B. Pekárková pre Trnavský kraj, M. Greguš pre Nitriansky kraj, M. Kaščák pre Trenčiansky kraj, R. Hyrdel pre Žilinský kraj, B. Valach pre Banskobystrický kraj, T. Hildebrand a M. Zakuciová pre Košický kraj a I. Katančík pre Prešovský kraj. Hlavnými odborníkmi boli: A. Vavrečka, M. Kaščák a P. Mlkvý. Hlavnými odborníkmi pre hepatológiu boli J. Holomáň a Š. Hrušovský. Oba odbory majú expertov aj v stavovských organizáciách (SLK) a v poisťovniach.

V gastroenterológii (v praktickej aj experimentálnej) a v príbuzných odboroch pracovalo a pracuje veľké množstvo vynikajúcich osobností a nie je možné uviesť ani podstatnú časť z nich. Z odboru gastroenterológie, výživy, hepatológie, patologickej anatómie, farmakológie, biochémie, balneológie, rádiológie a chirurgie preto uvádzam iba niektorých.

Prof. MUDr. Marian Bátovský, CSc. (1951), primár III. internej kliniky LFUK v Bratislave. Vynikol v problematike polypektómii v hornej a dolnej časti GIT, keď vykonal polypektómiu v hrubom čreve na Slovensku ako prvý v roku 1983. O rok neskôr zaviedol endoskopickú liečbu portálnej hypertenzie. Obe témy spracoval aj knižne: Endoskopické polypektómie v tráviacom trakte a Endoskopická skleroterapia pažerákových variov.

Prof. MUDr. Igor Beňo, DrSc. (1937), dlhé roky pracoval ako samostatný vedecký pracovník vo VÚVL, bol aj jeho riaditeľom. Najviac sa venoval výžive v súvislosti so stavmi po operácii žalúdka a vôbec problematike operovaného žalúdka, pankreozymínovému-sekretínovému testu, ktorý sa robil iba v tomto ústave, enterobiopsii a diagnostike malabsorpčných syndrémov. Vynikol tiež v sledovaní antioxidantných enzýmov v sliznici hrubého čreva pri ulceróznej kolitíde a venoval sa pro- a antioxidantným látkam v sliznici prekanceróznych a karcinómových stavov tráviacej trubice.

Prof. MUDr. Eva Brixová, DrSc. (1928 – 2005), pracovala ako odborná asistentka a vedecká pracovníčka na III. internej klinike LFUK v Bratislave. Patrí medzi

najvýznamnejšie pracovníčky v experimentálnej hepatológii, keď najprv sledovala biochemické zmeny v pečeni potkanov po podaní alkoholu, ale najviac sa sústredila na štúdium modelu steatózy a nekrózy pečene. Je spoluautorkou dvoch monografií a publikovala viac ako 130 vedeckoodborných prác.

Doc. MUDr. Andrej Bučko, DrSc. (1912 – 1994), bol jedným zo zakladateľov VÚVL a aj jeho dlhoročným riaditeľom. Jeho hlavným záujmom bol vplyv výživy na funkciu a morfológiu pankreasu. Stážoval v Prahe, Paríži, ZSSR, NDR, Maďarsku, Poľsku, Švajčiarsku, Belgicku a v Taliansku. V roku 1970 bol zvolený do Group of European Nutritionists. Bol aj členom redakčnej rady časopisu Die Nahrung. V monografii Výživa a pankreas (1974) riešil experimentálne a klinicky spolu so Z. Kopcom riadenie pankreatickej sekrécie vo vzťahu k nutričnému podnetu a osobitne k adaptačným dejom. Sledoval špecifickú aj nešpecifickú nutričnú indukciu rôznych enzýmov. Cenná je aj jeho monografia Praktická dietológia, ktorú publikoval spolu s P. Ambrovou.

MUDr. V. Čaran, pracoval ako internista na internej ambulancii polikliniky vo Zvolene. Zameril sa na RTG-meranie veľkosti pečene podľa Walka (3 rozmery z natívnych RTG-snímkov) a podľa jeho záverov zo súboru 36 pacientov odporučil túto metódu pre širšiu klinickú prax.

Akademik Ladislav Dérer (1897 – 1960). Veľmi známa osobnosť v histórii slovenskej medicíny. Vyslovil predpoklad o biorytmoch v rôznych orgánových systémoch, publikoval práce o chorobách tráviacej trubice a pečene. Vo výskumoch sa zaoberal patológiou pečene, fyziológiou a patofyziológiou tráviacej trubice, problematikoučasnej diagnostiky rakoviny žalúdka. Medzinárodný ohlas vyvolali jeho štúdie o koncentračnom indexe žľčových kyselín v duodenálnej šťave a o anoxémii pečene. Podľa neho je aj pomenovaná najväčšia zdravotnícka inštitúcia na Slovensku.

MUDr. Alan Dolinský, CSc., bol primárom rádiologického oddelenia OÚNZ v Dunajskej Strede. Sledoval RTG a biochemické zmeny žalúdka v séniu, vykonával farmakologickú cholecystokinézu, robil pH-metriu po resekcii žalúdka II. typu a sledoval gastrojejunový a gastroezofágový reflux.

MUDr. Andrej Dvorský, CSc. (1924). Patrí medzi zakladajúcich pracovníkov VÚVL, kde pracoval ako samostatný vedecký pracovník, zástupca riaditeľa a aj ako riaditeľ. Sledoval metabolické poruchy po cholecystektómii, podrobne rozpracoval metabolické a nutričné zmeny po resekcii tenkého čreva a ich ovplyvnenie výživou, skúmal otázky výživy tukmi pri cirrhóze pečene. V ústave založil endoskopické pracovisko a veľa lekárov do endoskopií zacvičil. Založil endoskopickú sekciu pri SSGV a veľa rokov bol jej

predsedom. Ako prvý na Slovensku (1965) používal gastrofibroskop ACMI, navrhnutý Hirschowitzom a s ním aj o jeho výhodách a nevýhodách priamo diskutoval. Aj vo svete sa preslávil svojou metódou nepriamej bulboskopie. Ako prvý u nás endoskopicky sledoval hojenie vredov duodéna.

Prof. MUDr. Rastislav Dzúrik, DrSc. (1929), vedecký pracovník vo Výskumnom ústave lekárskej bioniky. V oblasti experimentálnej hepatológie jeho tím objavil stredne molekulový peptid v sére a v moči pri pokročilej cirhóze pečene – IGU, ktorý inhiboval utilizáciu voľných mastných kyselín v obličkách a inhibíciu utilizácie glukózy na úrovni fosfofruktokinázy nekompetitívneho charakteru v pečeni, svaloch, trombocytoch, erythrocytoch, obličkách a v mozgu.

MUDr. Viera Dzúriková (1928), sa venovala predovšetkým experimentálnej hepatológii. Medzi inými vynikla jej práca o nežiaducich účinkoch diuretik u pacientov s hepatálnym poškodením.

Prof. MUDr. Ivan Ďuriš, DrSc. (1933). Emeritný prednosta I. internej kliniky LFUK v Bratislave. Internista s obdivuhodne širokým záberom. V gastroenterológii sa venoval gastrointestinálnym hormónom a spolu s J. Payerom a M. Huorkom túto problematiku uverejnil knižne pre klinickú prax. Najviac sa však venoval karcinogéze, najmä po pobyte v Japonsku. Sledoval prekancerózy žalúdka na základe histochemických a histoenzýmových nálezov, cytologiu a vzťah ku kyslým mukopolysacharidom v žalúdočnej šťave, rakovinu žalúdka a jej predchorobie. Je členom redakčných rád Bratislavských lekárskeho listov, Českej a slovenskej gastroenterológie, Hepatogastroenterology, Vnitřního lékařství a European Journal of Internal Med. Mimoriadny je jeho prínos ako hlavného autora najrozsiahlejšej publikácie o internej medicíne, ktorá vyšla pod názvom Princípy internej medicíny a do ktorej prizval na spoluprácu 19 slovenských gastroenterológov a hepatológov.

Prof. MUDr. Emanuel Filo (1901 – 1973) bol asistentom prof. Hynka v Prahe, prednostom internej kliniky UK v Bratislave a neskôr primárom interného oddelenia OÚNZ v Žiline. Prvý u nás roku 1927 opísal hemochromatózu.

MUDr. Andrej Goliáš (1928), balneológ v Bardejovských Kúpeľoch s výraznou inklináciou ku gastroenterológii. Spolu s M. Matejom hodnotili vplyv pitnej kúry v ich kúpeľoch na kontrakciu žlčníka a spolu s J. Šuchom sledovali diagnostické omyly u pacientov, odosielaných na kúpeľnú liečbu najmä s diagnózami funkčných porúch. Zaviedol aj endoskopické vyšetrenia u kúpeľných pacientov a medzi 2 300 vyšetrenými našiel 63-krát karcinóm žalúdka a 18-krát karcinóm ezofágu. Na základe týchto

výsledkov odporučil, aby sa vykonávali endoskopické vyšetrenia aj v iných kúpeľoch, zameraných na GIT.

MUDr. Rudolf Halmoš (1902 – 1960), pracoval ako asistent na int. klinike LFUK v Bratislave, po vojne sa odsťahoval do Hainburgu, kde pracoval ako odborný lekár do roku 1951. Bol prvým a jediným endoskopistom na Slovensku v 30. rokoch minulého storočia. V roku 1933 uverejnil práce o skúsenostiach s Wolfovým-Schindlerovým gastroskopom. Aj prvé práce o gastroskopii odzneli v Bratislave na III. dni čs. internistov v decembri 1933. Halmoš porovnával Wolfov-Schindlerov gastroskop s rigidným Korbschovým. Zostal verný Korbschovmu gastroskopu (aj keď rigidnému) pre lepšiu kvalitu osvetlenia, väčšiu ostrosť obrazu, možnosť výmeny optík ortográdnej za retrográdnú a prográdnú v priebehu vyšetrenia. Sám Rudolf Schindler považoval Halmoša za svojho žiaka, on sám sa však považoval za žiaka Mahlerovho.

Doc. MUDr. Tomáš Hildebrand, CSc. (1937), emeritný prednosta I. internej kliniky LF UPJŠ v Košiciach. Vykonával obrovský kus práce pre gastroenterológiu na východnom Slovensku. Vynikol najmä v diagnostike funkčných porúch motility pažeráka a prvý zaviedol ich komplexnú diagnostiku vrátane manometrie a pH-metrie, rovnako aj liečbu botulotoxínom. Aj preto je spoluautorom všetkých kapitol o pažeráku v Mařatkovej Gastroenterologii. Venoval sa veľmi intenzívne aj nešpecifickým zápalovým chorobám čriev, ale aj experimentálnej hepatológii, kde sledoval kinetiku voľného a metabolizovaného BSP v priebehu vírusovej hepatitídy. Sledoval aj účinok hepatoprotektív na katepsínovú aktivitu séra pri rôznych hepatopatiách. Jeho učiteľom bol primár MUDr. Július Cíger, CSc. (1917 – 1991).

Prof. MUDr. Jozef Holomáň, CSc., odborný pracovník na III. internej klinike LFUK v Bratislave a vedecký pracovník v Ústave preventívnej a klinickej medicíny. Významný bol jeho prínos pri sledovaní zmien farmakokinetiky antipyrínu pri poškodení parenchýmu pečene. Dlhoročne sleduje vplyv xenobiôtik na hepatálne funkcie a následné stavy po vírusových hepatitídach, k čomu ho inšpiroval aj študijný pobyt v Grécku u prof. Hadziyanisa. Jeho najbližším spolupracovníkom je doc. MUDr. Jozef Glasa, CSc., ktorý sa zaoberá najmä cholestázou a je významným činiteľom aj v oblasti lekárskej etiky. Prof. J. Holomáň je synonymom docenta Karola Holomáňa.

Doc. MUDr. Karol Holomáň (1908 – 1993), bol asistentom na I. internej klinike, neskôr prednostom II. internej kliniky ILF. Stážoval vo Viedni, Berlíne, Lipsku, Vroclavi, Paríži, Zürichu. Bol všestranným internistom a zastával aj funkciu hlavného

internistu Slovenska. Bol tiež vedúcim Katedry všeobecného lekárstva ILF. Venoval sa infekčnej a chronickej hepatitíde, cholelitiáze, stavom po cholecystektómii, akútnej pankreatitíde, vredovej chorobe, benígnym a malígnym nádorom GIT. V roku 1954 vydal monografiu Infekčná hepatitída, v roku 1958 Klinická toxikológia. Bol spoluautorom Vademecum slovenského lekára z roku 1946, vedúcim zostavovateľom Vademecum medicí (1972, 1985). Prioritné sú však jeho práce o azbestóze.

Doc. MUDr. Alexander Horváth, CSc. (1932 – 2004), patrila medzi patologických anatómov, veľmi intenzívne sa zaoberal histologickým obrazom hepatálnych chorôb a v tom ešte navyše vynikol ako expert na žlčové cesty.

MUDr. Dušan Hrubý (1942) je praktizujúci gastroenterológ v Žiline a bol blízkym spolupracovníkom prof. Černého pri vagotómiách. Ako jediný na Slovensku sa venoval meraniu impedancie (zavedenej Šetkom) na detekciu malígnych alebo potenciálne malígnych lézií v GIT, najmä polypov.

Doc. MUDr. Štefan Hrušovský, CSc., Dr. SVS (1954), prednosta Internej kliniky SZU, vedúci Katedry vnútorného lekárstva a Subkatedry hepatológie. Prvý na Slovensku publikoval prácu o cielej biopsii brušných orgánov pod USG kontrolou (1988), o rok neskôr opísal USG obraz parazitóz pečene. V roku 1999 ako prvý publikoval prácu o elastickej ligácii varixov pažeráka. Bol iniciátorom zavedenia Denverského peritoneo-jugulárneho shuntu na liečbu refraktérneho ascitu (1999). Vydal prvú slovenskú hepatológiu pod názvom Praktická hepatológia (2004). Najväčšiu zásluhu má na budovaní transplantáčného programu. Z tejto oblasti publikoval najprv práce z molekulyvej biológie, keď sledoval génovú expresiu v transplantovanej pečeni (1994) a sérové koncentrácie HGF po transplantácii pečene (1999).

Doc. MUDr. Martin Huorka, CSc. (1956), vedúci lekár endoskopie I. internej kliniky LFUK v Bratislave. Venoval sa predovšetkým problematike nešpecifických zápalov čriev, kde sledoval biorytmus katecholamínov, zaviedol na Slovensku enteroskopi (1996) a prvý u nás endoskopicky liečil Zenkerov divertikul (2003). Je aj predsedom endoskopick sekcie SGS.

Prof. MUDr. Rudolf Hyrdel, CSc. (1951), prednosta II. internej kliniky JLF UK v Martine. Stážoval v Prahe, Paríži, Los Angeles, v Belgicku. Stal sa naším najvýznamnejším odborníkom na endokrinné aktívne nádory GIT. Medzi prvými v Európe zaviedol intraartériový sekretínový a kalciový test na lokalizáciu týchto nádorov. V roku 1990 založil na svojej klinike Centrum pre rezistentné peptické vredy a endokrinné nádory tráviaceho traktu.

Výsledky svojej práce zhrnul v monografii Klinický význam sérového gastrínu. Je aj editorom časopisu Gastroenterológia pre prax.

Doc. MUDr. Ľubomír Jurgoš, PhD. (1959), prezident SGS. V súčasnosti pracuje ako súkromný gastroenterológ. Vynikol ako expert na problematiku *Helicobacter pylori* a svoje skúsenosti vydal knižne pod názvom Choroby žalúdka a dvanástnika a *Helicobacter pylori*. Ako prvý na Slovensku vykonával kapsulovú enteroskopi (15. 1. 2004 na Kramároch za asistencie Dr. I. Tachecího).

MUDr. Marián Kaščák (1943), dlhoročný člen výboru SGS a primár Interného oddelenia v Trenčíne. Patrí medzi priekopníkov gastrointestinálnej endoskopie. V roku 1985 ako prvý na Slovensku urobil sigmoidoskopi flexibilným endoskopom. Bol dlhoročným krajským odborníkom pre gastroenterológiu a v roku 2002 bol menovaný za hlavného odborníka. Na medzinárodných fórach prezentoval svoje bohaté skúsenosti s extrakciou cudzích telies z gastrointestinálneho traktu a vedecké poznatky s diagnostikou a liečbou hemochromatózy.

Prof. MUDr. A. Kohút, DrSc. (1940), z Ústavu farmakológie LF UPJŠ Košice patrí medzi významných experimentálnych farmakológov, keď dlhodobo sledoval poškodenie sliznice žalúdka po indometacine a etanole u kryš (spolu s J. Mojžišom a L. Mirošayom).

MUDr. Vladimír Kopriva (1934), dlhé roky primár interného oddelenia KÚNZ v Banskej Bystrici. Praktický gastroenterológ, venoval sa aj gamagrafii pečene v klinickej praxi.

Prof. MUDr. Viera Kupčová, CSc. (1951), vedecko-odborná pracovníčka na III. internej klinike LFUK v Bratislave. Veľká opora tímu experimentálnych hepatológov. Jej hlavným záujmom v tejto oblasti je biotransformačná a proteolytická funkcia pečene pri chronických hepatopatiách. Spolu s L. Tureckým a M. Szántovou sa veľmi intenzívne venovala aj otázkam proteínov akútnej fázy.

MUDr. Juraj Kuročka (1927 – 1987) pracoval ako gastroenterológ na internej klinike FN v Martine. V rámci vedeckovýskumnej činnosti sledoval metabolické poruchy pri chorobách pečene s dôrazom na izotopové vyšetrenia IRI, rastového hormónu, c-AMP a poruchy lipidového metabolizmu.

MUDr. Ladislav Kužela, CSc. (1968), vedecký sekretár SGS, v súčasnosti pracuje ako asistent na Gastroenterologickej klinike SZU. Ako prvý urobil na Slovensku v roku 2000 endosonografické vyšetrenie hornej časti tráviaceho traktu a pankreasu a patrí medzi priekopníkov uvedenej metódy. Od roku 2003 je lokálnym editorom pre Slovensko v časopise Hepatogastroenterology.

MUDr. Eliáš Lakata, CSc. (1933), primár II. internej kliniky LF UPJŠ v Košiciach. Vynikol so svojimi prácami o submikroskopickú štruktúru sliznice žalúdka za normálnych a patologických podmienok.

Doc. MUDr. Milan Lukáč, CSc. (1932), pracoval ako zástupca primára II. int. odd. ILF, neskôr ako primár doliečovacieho oddelenia. Bol hlavným internistom Slovenska. Vynikol v urgentnej endoskopii a svoje bohaté skúsenosti na tomto poli publikoval v monografii Endoskopia a krvácanie.

Prof. MUDr. Miroslav Mikulecký, DrSc. (1927), bol prednostom I. internej kliniky LFUK v Bratislave. Najviac vynikol v experimentálnej hepatológii svojimi prácami o matematicko-štatistickom sledovaní pohybu BSP krivky a indocyaninovej zelenej pri rôznych hepatopatiách a matematicko-štatistickej analýze pri chronicko-intermitentnom podávaní hepatoprotektív. Biometrike a chronobiológii sa venuje stále. Ako druhý na svete opísal Rotorov syndróm a ako prvý na svete trojfázovú klírensovú krivku BSP.

Prof. MUDr. Peter Mlkvý, CSc. (1951), pracuje ako gastroenterológ v Onkologickom ústave sv. Alžbety v Bratislave. Jeho doménou sú prekancerózy GIT. Už v roku 1998 sa zaoberal (na stáži v Anglicku) fotodynamickou liečbou GI nádorov použitím troch fotosenzitizujúcich látok s následným ožiarením nádoru laserovým svetlom určitej vlnovej dĺžky. Ešte predtým v roku 1994 sa zaoberal (spolu s Dr. Vráblikom) paliatívnou liečbou karcinomu pažeráka laserovou fotokoaguláciou.

MUDr. František Mošovič, CSc. (1922), známy košický biochemik s hlavným záujmom o izoenzymy, najmä exkrečné.

Akademik Teofil Rudolf Niederland (1915 – 2003), pôsobil na internej klinike prof. Pelnáča v Prahe, prof. Sumbala v Bratislave. V roku 1949 začal budovať Ústav pre všeobecnú a klinickú biochémiu LFUK v Bratislave, od r. 1956 viedol III. internú kliniku LFUK, pri nej zriadil Výskumné laboratórium pre farmakobiochémiu. V roku 1970 vybudoval Výskumné laboratórium experimentálnej terapie pri VÚVĽ. Bol vedúcim Katedry klinickej biochémiu ILF. Publikoval viac ako 250 vedeckých prác, 2 monografie. V experimentálnej hepatológii skúmal význam koncentrácie amoniaku v krvi pri prolongovanej hyperamonémii. Práce preukázali veľký význam svalov u pacientov s hepatálnou insuficienciou ako kompenzačného metabolického faktora. Jeho obľúbenou témou bola aj indukcia enzýmov (o-demetyláza, UDP-glukuronyltransferáza).

Prof. MUDr. František Pór (1899 – 1980), pracoval ako asistent na Lekárskej fakulte v Prahe, medicínu študoval v Budapešti, Göttingene a Prahe, kde promoval. Bol primárom interného oddelenia

v Ružomberku, v rokoch 1949 – 1972 prednostom internej kliniky LF UPJŠ v Košiciach. Najskôr sa venoval diagnostike chorôb pečene, neskôr najmä kardiológii.

MUDr. Imrich Sečanský (1914), popredný dietológ a diabetológ. Z jeho iniciatívy vznikol v roku 1945 v Bratislave Štátny ústav pre výživu ľudu a dietetiku, ktorý viedol do roku 1952. Z tohto ústavu v roku 1953 vznikol VÚVĽ, ktorý zanikol v roku 1999.

MUDr. Ľubomír Skladaný, PhD. (1964), pracuje ako gastroenterológ na internej klinike nemocnice FD Roosevelta v Banskej Bystrici. Prvý na Slovensku urobil PEG vo februári 1994 (spolu s B. Valachom) a do roku 2002 ich vykonal 315. Svoje skúsenosti zhrnul v spoločnej monografii s P. Kohoutom Perkutánni endoskopická gastrostomie.

MUDr. Štefan Šafár (1938), pracoval ako primár oddelenia funkčnej diagnostiky v OÚNZ Galanta. Patrí medzi priekopníkov modernej endoskopie, ktorú začal robiť v roku 1971 a po stáži v Prahe vykonal v decembri 1976 ako prvý na Slovensku ERCP (spolu s rádiológom Dr. Františkom Novákom).

MUDr. Ján Teofil Šimko (Schimko), (1785 – 1868). Medicínu vyštudoval vo Viedni, v rokoch 1817-22 bol praktickým lekárom v Bratislave, neskôr mestským lekárom v Znojme a v Olomouci. Intenzíve sa zaoberal zásadami správnej životosprávy a stravovania a z jeho viacerých diel vynikla najmä príručka o dietetike (1868).

MUDr. Vladimír Šošovec, CSc. (1929), bol primárom na internom oddelení v NsP Levoča a v Rožňave. Bol zručný vo vykonávaní laparoskopii a biopsii pečene. Významná je jeho práca o spišskej lokalite benígnej hyperbilirubinémie s obsahom pigmentu v pečeni (Dubinov-Johnsonov syndróm), ktorú opísal u 11 pacientov zo 4 rómskych rodín.

MUDr. František Tomík (1923 – 1998), primár patologickeo-anatomickeho oddelenia OÚNZ v Trnave, venoval sa najmä histologickým obrazom hepatopatií. Na základe skúseností z hodnotení viac ako 5 000 biopsických vzoriek a 20-ročných skúseností patológa vydal veľmi cenný slovenskoanglický farebný atlas biopsie pečene.

MUDr. Vladimír Trvalec tiež patril medzi balneológov-gastroenterológov. V Korytnici, kde pracoval, sledoval vplyv kúpeľnej liečby na sérovú koncentráciu cirkulujúcich imunokomplexov po prekonanej infekčnej hepatitíde.

Prof. MUDr. Ľudovít Valach (1893 – 1941), patril medzi priekopníkov rádiológie a rádioterapie na Slovensku. Už od začiatku svojej lekárskej činnosti sa venoval rádiodiagnostike v oblasti pažeráka, žalúdka a žlčových. V roku 1931 založil Rádio-

diagnostický ústav LFUK v Bratislave. Zomrel na následky žiarenia.

Prof. MUDr. Anton Vavrečka, CSc. (1938), pracuje ako vedúci Katedry gastroenterológie SZU a prednosta Gastroenterologickej kliniky. Z toho vyplýva, že sa venuje problematike celého odboru. Jeho doménou je však diagnostická a liečebná endoskopia žľočových ciest, v čom dosiahol niekoľko priorít. Najdôležitejšou je vykonanie prvej EPT s extrakciou dvoch choledocholitov, ktorú urobil v decembri 1982 (spolu s M. Bátorovským a P. Lesným). Tomuto výkonu predchádzala stáž u prof. Demlinga v Erlangene. Komplexné knižné spracovanie terapie tohto druhu na Slovensku vydal pod názvom Diagnostická a liečebná endoskopia žľočových ciest.

Doc. MUDr. Ivan Vido, pracoval na III. internej klinike LF UK v Bratislave a bol praktizujúcim hepatológom a priekopníkom laparoskopie.

Prof. MUDr. Peter Višňovský, CSc. (1941), pracoval od roku 1972 na Katedre patologickej fyziológie a farmakológie LF UK v Martine. Zaujímal sa o vplyv liečiv na motilitu GIT, pričom používal aj izotopové metódy, sledoval nežiaduce účinky NSAID na sliznicu žalúdka potkanov a tiež účinky cytostatík (cyklofosamid, metotrexát, fluorouracil) na žalúdočnú funkciu potkana. Od roku 1992 žije a pracuje v Hradci Králové.

MUDr. Viktor Vráblik, CSc. (1950 – 1998), pracoval ako gastroenterológ v OÚNZ Čadca, v Štátnom ústave národného zdravia a v Národnom onkologickom ústave v Bratislave. Spolu s P. Mlkvým bol priekopníkom laserovej terapie (1990). Venoval sa vzťahu infekcie *H. pylori* k malígnym chorobám. Ako prvý na Slovensku začal používať samorozťahovacie metalické stenty v liečbe inoperabilného karcinómu pažeráka (1994).

MUDr. Pavol Weisz, CSc. (1926), bol dlhoročným primárom na III. internej klinike LF UK v Bratislave. Bol praktizujúcim gastroenterológom a hepatológom. V experimentálnej hepatológii vynikol prácami o následných stavoch po vírusovej hepatitíde. V tejto práci je cenné nielen klinické, ale aj morfológické hodnotenie u 373 osôb. Intenzívne sa zaujímal aj o problematiku alkoholového poškodenia pečene.

MUDr. Jaroslav Wiesner (1926), prvý prednášal gastroenterológiu na SÚDL v Trenčíne. Vyškoloil veľa lekárov v diagnostickej laparoskopii aj ako primár na int. odd. v Považskej Bystrici. Ako prvý urobil v roku 1958 laparoskopickú cholecystografiu. V roku 1968 emigroval a žije vo Švajčiarsku.

Prof. MUDr. Milan Zaviačič, DrSc. (1940), prednosta Patologicko-anatomického ústavu LF UK v Bratislave. Aj keď si svetovú slávu získal v sexuologicko-urologickej oblasti, patrí medzi najrenomovanejších histopatológov a mimoriadne sa zaslúžil o diagnostiku primárneho malabsorpčného syndrómu z enterobiopsií. Histochemicky sledoval distribúciu aktivity 17 enzýmov v normálnej sliznici žalúdka, ultraštruktúru žalúdočných endokrinných buniek pri stimulácii a hladovaní. Po štúdiách o cirkadiálnom rytme oxidoreduktáz v žalúdočnej sliznici krysy pokračoval v ultraštruktúrálnej analýze zmien v žalúdočnej sliznici krysy po podávaní karcinogénu N-metyl-N-nitro-N-nitrozoguanidínu.

Gastroenterológia, chápaná ako interdisciplinárny odbor, je spojená predovšetkým s chirurgiou, ktorá zaberá podobnú orgánovú sféru a hovoríme o gastroenterologickej chirurgii. Gastroenterologická chirurgia je od roku 2004 samostatný špecializačný odbor medicíny. Na pracoviskách, kde sa vykonáva všeobecná chirurgia, je asi 50 % výkonov gastroenterologických. Za priekopnícke gastroenterochirurgické udalosti na Slovensku možno považovať najmä nasledujúce výkony:

V oblasti veľkých chirurgických výkonov F. Frašťacký v Nitre v roku 1952 nahradil po gastrektómii žalúdok hrubým črevom a v roku 1956 hrubým črevom nahradil pažerák. L. Bárdoš v Košiciach v roku 1951 urobil prvú duodenopankreatektómiu, totálnu urobil A. Kukura v Martine v roku 1972. Mohutný rozmach zažila miniinvazívna chirurgia. Prvú laparoskopickú (LSK) cholecystektómiu urobil v Bratislave Fabian v roku 1991, ktorý urobil aj prvú LSK-apendektómiu v roku 1992 a LSK-hernioplastiku v r. 1993. Prvú LSK-fundoplikáciu v Bratislave urobil P. Holéczy v roku 1993 a ten istý autor vykonal aj prvú LSK-bandáž žalúdka a LSK-pseudocystogastrotómiu (obe v r. 1997). Prvú LSK-sutúru perforovaného vredu urobil O. Ferenčík v Trebišove v roku 1995. LSK-resekcii žalúdka urobil ako prvý na Slovensku Ľ. Marko v Banskej Bystrici v r. 1998. Tento chirurg urobil aj prvú LSK-splenektómiu a LSK-adrenalektómiu. Spolu s P. Kothajom vydali Atlas miniinvazívnej chirurgie a chirurgickej endoskopie.

Prvú transplantáciu pečene urobil 2. 5. 1997 v Banskej Bystrici Ľ. Laca spolu s ostravským kolegom M. Michalským. Druhú transplantáciu vykonal P. Labaš 15. 5. 1997 na I. chirurgickej klinike v Bratislave. Prvá transplantácia pečene v Dérerovej nemocnici bola urobená 6. 2. 2001 u 47-ročného muža. V transplantačnom tíme operovali Ľ. Laca, F. Danninger, prítomná bola prof. G. Berlakowich z Viedne. Anestéziu viedol B. Moťovský, tím internistov-hepatológov tvorili: A. Molnárová, M. Kováčová, Š. Hrušovský. Hematologickú starostlivosť zaisťovala V. Fábryová, T. Badová a A. Ceizelová. V prvom pooperačnom týždni sa pri pacientovi dvakrát denne schádzalo konzílium lekárov z KAIM:

M. Májek, J. Kouton, J. Macková spolu s hepatológkami V. Kupčovou, M. Szántovou, infektológmi I. Rolným, H. Káčerovou, mikrobiologičkou V. Vaculíkovou, biochemikom G. Kováčom a imunologičkou A. Keleovou. Predtým boli pacienti zo Slovenska transplantovaní v Brne (prvý koncom 70. rokov), v Hamburgu, vo Viedni, v Prahe, Essene a v Lyone. Niektorých spomedzi najvýznamnejších slovenských gastroenterochirurgov uvádzame osobitne:

Doc. MUDr. Miloš Brix, CSc. (1924 – 1994), najprv pracoval na I. chirurgickej klinike LFUK v Bratislave, potom ako prednosta Traumatologickej kliniky SPAM. Z chirurgie GIT vynikol v problematike náhrady ezofágu retrosternálnou ezofagoplastikou.

Prof. MUDr. Konštantín Čársky (1899 – 1987), bol prednostom I. chirurgickej kliniky LF UK v Bratislave. V rokoch 1959 – 1961 bol predsedom Československej gastroenterologickej spoločnosti. Publikoval aj práce o Crohnovej chorobe, vynikol v rekonštrukčnej chirurgii pažeráka a je považovaný za zakladateľa chirurgie pažeráka na Slovensku. Tejto problematike sa venoval najmä v rokoch 1943 – 1953.

Prof. MUDr. Stanislav Čársky, DrSc. (1942 – 1999), pracoval ako asistent na II. chirurgickej klinike LFUK v Bratislave a napokon sa stal prednostom chirurgickej kliniky IVZ a SPAM. Na tomto pracovisku vybudoval doškoľovacie centrum v laparoskopickej chirurgii. Na jeho pracovisku ako na jedinom na Slovensku sa robí transanálna endoskopická mikrochirurgia. Vynikol v resekcii pečene, pankreasu a ezofágu. Bol vnukom prof. Kostlivého a synom prof. K. Čárskeho.

Prof. MUDr. Ján Černý, DrSc. (1925 – 2001), pracoval najskôr ako primár chirurgického oddelenia OÚNZ v Žiline a napokon ako prednosta chirurgickej kliniky NsP akademika Dérera na Kramároch. Vynikol prácami o proximálnej selektívnej vagotómii, ktorú vykonal ako prvý na Slovensku (v rokoch 1975-79 ich vykonal 40). Je autorom monografií *Chirurgia tráviacej rúry*, *Proximálna selektívna vagotómia v klinike a experimente* a štvordielnej učebnice *špeciálnej chirurgie*.

Prof. MUDr. Ján Kňazovický (1893 – 1987), promoval v Kološvári v roku 1916, pracoval ako prednosta chirurgickej kliniky LF UPJŠ v Košiciach. Ako prvý lekár na Slovensku vykonal transfúziu krvi v roku 1923 na chirurgickej klinike prof. Kostlivého v Bratislave. Bol najdlhšie pôsobiacim chirurgom a je považovaný za nestora slovenskej chirurgie. Vo výskumoch o. i. sledoval aj motilitu GIT po operáciách žalúdka a čriev.

Prof. MUDr. Peter Kothaj, CSc. (1951), je prednosta II. chirurgickej kliniky IVZ, NsP F. D. Roose-

velta v Banskej Bystrici. Ako predseda Slovenskej chirurgickej spoločnosti veľmi úzko spolupracoval so SGS na spoločných problémoch (krvácanie, pankreatitída a pod.) Z chirurgie GIT sa venoval najviac rakovine pankreasu a túto tému spracoval aj do monografie. Veľký význam má zmapovanie histórie slovenskej chirurgie, ktoré publikoval spolu s J. Junasom.

Prof. MUDr. Ľudovít Laca, CSc., prednosta Chirurgickej kliniky FNŠP v Martine. Polyvalentný chirurg. Vykonal prvé úspešné transplantácie pečene v SR, prvú transplantáciu pankreasu. Je autorom a zostavovateľom viacerých monografií s transplantologickou tematikou (vrátane transplantácie obličky a multiorgánových odberov).

Doc. MUDr. František Miček, CSc. (1915 – 1994). Od roku 1949 študoval chirurgiu žľožových ciest vo Francúzsku a táto téma mu bola životnou doménu. Venoval sa najmä iatrogénnemu poškodeniu žľožových ciest. Na Slovensku zaviedol peroperačnú cholangiografiu.

Prof. MUDr. Rudolf Moravec (1930), bol prednostom I. chirurgickej kliniky LFUK v Bratislave a patrí k žiakom prof. K. Čárskeho. Venoval sa chirurgii pankreasu, je autor monografie *Choroby pankreasu*, spoluautor *Špeciálnej chirurgie* (1978) a *Všeobecnej chirurgie* (1991).

MUDr. Gustáv Papp (1919 – 1997), pracoval u prof. Šišku na II. chirurgickej klinike, ktorá bola zameraná na hrudnú chirurgiu a kardiochirurgiu. Po odchode R. Halmoša vykonával rigidnú endoskopiou žalúdka. Bol vynikajúcim operným spevákom a sólistom SND v Bratislave.

Prof. MUDr. Juraj Pechan, CSc. (1952), prednosta II. chirurgickej kliniky NsP sv. Cyrila a Metoda. Vynikol v chirurgickej liečbe nešpecifických zápalov čriev a prvý na Slovensku vykonal striktúroplastiku pri Crohnovej chorobe a túto tému spracoval aj knižne: *Chirurgická liečba pre Crohnovu chorobu*. Venuje sa aj resekciam pankreasu.

MUDr. Milan Režucha (1928), pracoval ako primár chirurgického oddelenia v Poprade a v Gelnici. Jeho záľubou bola chirurgia žľožových ciest. Prvý na Slovensku urobil pravostrannú hepatektómiu pre úraz pečene.

MUDr. Július Slabeycius, CSc. (1916 – 1988), bol primár chirurgického oddelenia MÚNZ v Bratislave. Najprv sa venoval hrudnej chirurgii (po stáži v Leeds), neskôr však už len brušnej chirurgii s osobitným zameraním na kolorektálny karcinóm.

Prof. MUDr. Július Vajó, CSc. (1938), prednosta chirurgickej kliniky LF UPJŠ v Košiciach a hlavný chirurg Slovenska. Venuje sa najmä angiochirurgii. Prvý u nás urobil v roku 1982 transhiátovú ezofagektómiu.

Literatúra

- BÁTOVSKÝ, M.: Endoskopické polypektómie v tráviacom trakte. Martin: Osveta, 1990, 88 s.
- BÁTOVSKÝ, M.: Endoskopická skleroterapia pažerákových varixov. Martin: Osveta, 1991, 96 s.
- BUČKO, A., AMBROVÁ, P.: Praktická diätetika. Martin: Osveta, 1972, 528 s.
- ČÁRSKY, K.: Ileitis terminalis. *Čs Gastroent Výž*, 15, 1961, s. 189 – 191.
- ČERNÝ, J., DANIŠ, J.: Proximálna selektívna vagotómia v klinike a experimente. Bratislava: VEDA SAV, 1988, 138 s.
- ČERNÝ, J.: Chirurgia tráviacej rúry. Martin: Osveta, 1988, 512 s.
- ČERVENĀNSKÁ, N.: Zdravoveda. Martin: Osveta, 1953, 713 s.
- Československá gastroenterologie a výživa, 9 – 47, 1955 – 1993, ČLS J. E. P., Praha.
- Česká a slovenská gastroenterologie, 48 – 54, 1994 – 2000, ČLS J. E. P., Praha
- Česká a slovenská gastroenterologie a hepatologie, 55 – 58, 2001 – 2005, ČLS J. E. P. Praha.
- DANNINGER, F., HRUŠOVSKÝ, Š., MOLNÁROVÁ, A., ŠTENCL, J., PETRAŠOVIČ, M., NARWAN, H.: Liečba refraktérneho ascitu implantáciou Denver shuntu. *Lek Obz*, 49, 2001, č. 6, s. 165 – 169.
- DUINOVÁ, N., SUTCLIFFOVÁ, J.: História medicíny. Bratislava: Slovart, 1997, 255 s.
- ĎURIŠ, I., PAYER, J., HUORKA, M.: Gastrointestinálne hormóny v klinickej praxi. Bratislava: Osveta, 1995, 128 s.
- ĎURIŠ, I., HULÍN, I., BERNADIČ, M.: Princípy internej medicíny. Bratislava: Slovac Academic Press, 2001, 2951 s.
- DVORSKÝ, A.: Indirekte Bulboskopie mit dem Standarttyp des Gastroduodenalen Fibroskopes (ACMI) in der Diagnostik des Ulcus bulbu duodeni. *Endoscopy*, 1, 1969, s. 54 – 59.
- DVORSKÝ, A.: Vyhodnotenie 600 vyšetrení gastroduodenálnym fibroskopom. *Čs Gastroent Výž*, 21, 1967, č. 6, s. 360 – 368.
- Faktografické údaje získané osobným interview s dlhoročnými pracovníkmi v oblasti gastroenterológie.
- FILO, E.: Diabète bronzé. *Bratisl Lek Listy*, 7, 1927, č. 6, s. 585 – 598.
- Gastro-enterologia bohema*, 1 – 4, 1947 – 1950, Prometheus v národnej správe, Praha VIII.
- Gastroenterológia pre prax, 1 – 3, 2001 – 2004, Bratislava: Solen.
- GEHRKE, S. G., PIETRANGELO, A., KASCAK, M., BRANER, A., EISOLD, M., KULAKSIZ, H., HERMANN, T., HEBLING, U., BENTS, K., GUGLER, R., STREMMEL, W.: HVJ gene mutations in European patients with juvenile hemochromatosis. *Clinical Genetics*, 67, 2005, č. 5, s. 425 – 431.
- HRUŠOVSKÝ, Š., LACA, E., DANNINGER, F., MÁJEK, M.: Prvé tri transplantácie pečene v Dérerovej nemocnici v Bratislave. *Lek Obz*, 50, 2001, č. 6, s. 165 – 168.
- HRUŠOVSKÝ, Š.: Praktická hepatológia. Bratislava: Herba, 2004, 233 s.
- HYRDEL, R.: Klinický význam sérového gastrínu. Banská Bystrica: Centro Median, 2001, 124 s.
- JUNAS, J., BOKESOVÁ-UHEROVÁ, M.: Dejiny medicíny a zdravotníctva. Martin: Osveta, 1985, 568 s.
- JURGOŠ, L.: Choroby žalúdka a dvanástnika a *Helicobacter pylori*. Martin: Osveta, 1997, 134 s.
- KAŠČÁK, M.: Endoskopická liečba cudzích telies v hornej časti gastrointestinálneho traktu. *Endoskopie*, 1, 1992, č. 2 – 3, s. 1 – 2.
- KOHOUT, P., SKLADANÝ, L.: Perkutánni endoskopické gastrotomie. Praha: Galén, 2002, 256 s.
- Kolektív autorov: 10 rokov Inštitútu pre ďalšie vzdelávanie lekárov a farmaceutov v Bratislave. Martin: Obzor, 1967, 464 s.
- Kolektív autorov: 50 rokov inštitucionálneho ďalšieho vzdelávania zdravotníckych pracovníkov na Slovensku. Bratislava: SZU, 2003, 144 s.
- Kolektív autorov: Koncepcia vnútorného lekárstva z 15. apríla 1976. Vestník MZ SSR, čiastka 3 – 4, ročník XXIV.
- Kolektív autorov: Kronika medicíny. Bratislava: Fortuna Print, 1994, 648 s.
- Kolektív autorov: Špecializačná náplň I. stupňa z odboru interné lekárstvo. *Lek Obz*, 32, 1983, s. 526 – 528.
- Kolektív autorov: Vyššie špecializácie lekárov. *Lek Obz*, 33, 1984, č. 6, s. 299 – 301.
- Kolektív autorov: Význam University Karlovy pro českou a slovenskou gastroenterológiu. Praha: Karolínium, 1998, 48 s.
- KOTHAJ, P., JUNAS, J.: Momenty z dejín slovenskej chirurgie. *Patria I*, 1999, 398 s.
- KOTHAJ, P.: Chirurgická liečba rakoviny pankreasu. Martin: Osveta, 1999, 151 s.
- KUŽELA, L., ŠUTKA, J., VAVREČKA, A.: Report of first experience with endoscopic ultrasonography in Slovak Republic. *Bratisl Lek Listy*, 2001, 102(8), s. 377 – 379.
- LUKÁČ, M.: Endoskopia a krvácanie. Martin: Osveta, 1982, 152 s.
- LYONS, A. S., PETRUCCELLI, R. J.: Medicine. New York: Harry N. Abrams Inc., Publishers, 1987, 616 s.
- MARKO, L., KOTHAJ, P.: Atlas miniinvazívnej chirurgie. Banská Bystrica: Marko THK, 1998, 180 s.
- MAŘATKA, Z.: Gastroenterologie. Praha: Karolínium, 1999, 490 s.
- MEŠKO, Z. L.: Zamčlané sprisahanie. Bratislava: Academic DTP, 1999, 194 s.
- MIKUŠ, M., STROHNEROVÁ, E.: Osobnosti vedy trenčianskeho regiónu. Trenčín: Verejná knižnica M. Rešetku, 2003, 385 s.
- NIKLIČEK, L., ŠTEIN, K.: Dejiny medicíny v datech a faktech. Praha: Avicenum, 1985, 376 s.
- OBERMAYER, J.: Začátky gastroskopie v Československu. *Čes Slov Gastroent*, 48, 1994.
- PAVLÍKOVÁ, E., BENIAK, M.: História medicíny, farmácie a veterinárnej medicíny v kontexte vývoja európskej vedy 20. storočia. Bratislava: Juga, 1999, 303 s.
- PECHAN, J.: Chirurgická liečba pre Crohnovu chorobu. Bratislava: Slovak Academic Press, 1997, 79 s. Sborník pro patofyziologii trávení a výživy, 5 – 8, 1951 – 1954, Praha: SZN.
- SEČANSKÝ, I.: Spomienky a vyznania lekára. Bratislava: Slovak Academic Press, 1977, 423 s.
- TOMÍK, F.: Farebný atlas biopsie pečene. Martin: Osveta, 1978, 164 s.
- VAVREČKA, A.: Diagnostická a liečebná endoskopia žlčových ciest a pankreasu. Bratislava: Osveta, 1988, 208 s.
- VAVREČKA, A.: Gastrointestinálna endoskopia. Bratislava: Herba, 2004, 170 s.
- VOJTOVÁ, M.: Dejiny československého lékařství. Praha: Avicenum, 1970, 384 s.